

Zgodovinsko - mestopisni obrabei.

(Spisuje P. F. H.)

VII. Višnjagora.

b cesti, ki drži iz Ljubljane proti Hrvatskeji, stoji — kakih 8 ur hodá od glavnega mesta — na malem hólmcu denes neznatno mestice Višnjagora.

Sploh ljudska govorica rada prilastuje mestom veliko starodavnost. To velja tudi o Višnjegori. Stari zgodovinarji po ljudskeji govorici pripovedujejo, da je bilo to mestice sezidano že 552. leta pred Kristovem rojstvom, in da je na tem kraji stalo rimsko mesto Magnanija, kar pa ní, da bi se verjelo. Sedanja Višnjagora je postala mesto mnogo pozneje, še le za časa z raznimi pravicami jako radodarnega cesarja Friderika IV.

Za tega časa je bilo po našeji milej domovini jako žalostno. Nepopisljive so bile reve in stiske, ki jih je vzročeval kruti Turčin, in o katerih govoriti nam bode pri Dolenjskih mestih še večkrat priložnost. Koroški, Kranjski in Štirski stanovi so prosili pomoči cesarja Friderika, ta je imel na Nemškem dovolj opraviti. Leta 1474. so se obrnili Kranjski stanovi celó do papeža Siksta IV. Z živo besedo so mu popisali bēdo Kranjske dežele. Med drugim so mu omenili, da je kruti sovražnik že osemkrat prihrul v deželo, požgal jo in opustošil, da se Bogu usmili! Če kristjani ne pridejo deželi na pomoč, ne ostane prebivalcem družega, nego to, da se vzdignejo in popusté deželo, mesta, gradove in domovino. Kdor sam ní videl ali izkusil bēde, temu se ne da dopovedati ne s pismom ne besedami. Če sovražnik prevlada deželo, odprt mu je pot v laške in nemške dežele, bati se je celó za Rim. Tako so tožili zastopniki v pismu, katero so sklenili z besedami: „In koga bi klicali pred vsemi drugimi na pomoč, ako ne sv. vere najvišjega glavarja, ki je postavljen, da pase ovčice svoje in varno vlada čoln sv. Petra, da se ne potopi; vzlasti, da ne utrdimo Turka v veri, da se mu ni bati krščanskega meča, in ga nihče kristjanov ukrotiti ne more. Naj se pomisli grozna nečast, ki se dela Bogú. Turek teptá sv. zakramente, razdeva hiše božje, morí božje služabnike ter je na tisoče ljudi že pomoril kruti nevernik v poslednjih letih! Kako neusmiljeno je ločil žene, može, otroke in sorodnike ter jih je — bodi Bogu potoženo! — nage, bose, lačne in žejne z zvezanimi rokami na hrbtu odgnal v turško sužnost! Kako nečloveško ravná z ubogimi ženami in devicami, s starimi ljudmi in nedolžnimi otročiči, katere seka na kosce, ako jih ne more tirati s seboj na Turško. Kako strašno se preliwa krščanska kri! Koliko trpé ubogi ljudje, katerim je nevernik pobral in požgal vse, kar so premogli; ki zdaj brez strehe in zavetja ne vedó, kje bi se skrili pred grozovitim sovražnikom! Kako žalostno je, da morajo usmiljenja vredne matere bežati z malimi otročiči v temnej noči, v dežji in nevihti, in kar je še huje, da nimajo otrók s čim pokriti. To je bēda! Človeško srce je ne more umeti, nihče ne popisati, nihče ne dopovedati. Ako se nam ne pride zdaj na pomoč z veliko vojsko, ne upamo, da bi nas pozneje mogel še kdo oteti. Požrešni in divji sovražnik ne daje odloga, nego razširja vedno dalje svojo moč, ako se mu ne postavimo krepko v bran!“ — Na ta klic je storil cerkveni glavar, kolikor je mogel. Opominjal je kneze, naj opusté mejsobne prepire ter se

zedinijo proti sovražniku krščanstva. Duhovnikom je zaukazal, naj vsako prvo nedeljo v meseci po vseh cerkvah beró sv. mašo, molijo litanije in napravljajo obhode skozi mesta in vasi. Kdor se udeleží teh cerkvenih slovesnosti, zadobi mnogo odpustkov; a kdor se osebno udeleží vojske, zadobi odpustke sv. leta. — Tudi cesar Friderik IV. se je mnogo trudil za obrambo dežele in olajšavo teh nezdod. V ta namen je sklical skupni zbor v Maribor za drugo nedeljo po Velikej noči 1475. leta. Sklenilo se je, naj se pobira davek, s katerim se imajo plačevati najeti vojaki; ti naj se razpostavijo po meji, da ne bode sovražnik napadel dežele takó nenadoma kakor doslej. Tudi z ukazi in dajanjem mestnih in drugih pravic je skušal pomagati stiskanej deželi. Takó je 1477. leta podelil Krškemu in Ložu mestne pravice, a naslednje leto iz Gradca tudi Višnjegori.

Do te dóbe je bila Višnjagora le trg, ki je stal na podnožji hriba, kjer se vidi še danes nekaj hiš — Stari trg. Pred turškimi napadi na tem kraji v velikej nevarnosti živoči tržani so sklenili, da si postavijo nova bivališča na bolj varnem utrjenem kraji. Da bi ta svoj sklep tem laže izvršili, prosili so cesarja pomoči in privoljenja. Cesar Friderik, ki je jako pospeševal utrjenje krajev, ni le z veseljem privolil v to, nego je tudi trg povzdignil v mesto. Že 1446. leta je opominal deželnega glavarja, vicedoma, prelate in druge plemenitaše, trge in mesta, naj se oborožé in utrdé svoja bivališča; a 1471. l. je ukazal, naj se stavijo na pripravnih krajih tabori, kjer bode imelo ljudstvo o času nevarnosti varno zavetje pred krutim sovražnikom. Da bi se novo mesto tem bolj utrdilo, privolil je, da smejo pobirati cestnino po jeden vinar od tovara, ki pride na trg, ali pa gre le skozi mesto. Ta cestnina se ima porabiti za utrjenje mesta. Tudi je ukazal, naj se držé v mestu trije somnji, ki so bili poprej v Šentvidu pri Zatičini. Svojemu oskrbniku Janézu Langheimerju je zapovedal, naj brani in varuje vse óne, kateri se želé naseliti v novem mestu, in naj pazi, da se ne krade in rôpa niti na cesti niti kje drugej živež, ki se vozi ali nosi v mesto.

Mesto se je lepo razcvetalo. Bilo je obdano z močnim obzidjem. Vrh hriba je varoval mesto utrjeni Višnjegorski grad. Meščani so si sezidali lepa poslopja, ker se niso več bali, da jim jih razruši in požgé divji turčin. V poznejših letih si je kruti sovražnik krščanstva še mnogo prizadejal, da bi se polastil mesta in ga oplénil, a zamán. Sosebno so si Turki prizadevali razrušiti in ropati mesto 1528. leta. Začetkom ónega leta se je namreč zbralo kacic 10.000 turških roparjev, ki so preplavili Kolpo pri Kostelji. Vreli in divjali so preko Kočevja in Ribnice proti dobro utrjenemu Turjaškemu gradu. Tu ne opravijo ničesar. Zategadel jo uderó od tod na Izansko polje do Ljubljane, kjer zažgó na sv. Marjete dan nekoliko hiš. Potem prekoračijo Savo ter divjajo po mengiškeji okolici. Kadar zvedó, da se zbira črna vojska, udarijo na Dolenjsko. Potoma so naskakovali Višnjogoro in dobro utrjeni Zatiški samostan; ali brez uspeha. Tem bolj je čutila divjake okolica Višnjegorska, Trebanjska, Mirnopska in Novomeška. Preko Kočevja so se Turki drvili na Hrvatsko. A kranjski brambovci so jim bili že za petami. Poveljnik kranjskih brambovcev Nikolaj Thurn se je združil s Hrvati ter napadel begočega Turka. Preko 1000 jih je obležalo mrtvih, nad 400 je bilo ujetih, a drugi so komaj odnesli peté. Ujete ženske in otroke je ukazal paša pred bitvijo pomoriti.

Nad mestom se še denes vidijo razvaline starega gradu. Tù gori so bivali v davnih časih Višnjegorski vitezi. Že 1164. l. je cvetela ta rodovina, katera je zamenila grofovski stan v viteški. Leta 1177. je živel Albreht, 1284. leta Viljelm in 1345. leta Rudolf Višnjegorski. Albrehtova hči Zofija je po smrti svojega supruga Henrika, mejnega grofa Istrskega, stopila 1222. l. v Admontski samostan. Bila je velika dobrotnica Zatiškemu samostanu, kakor so sploh ta samostan podpirali vsi Višnjegorski gospodje. Zamrla je ta slavna rodovina 1581. leta s Karlom in Friderikom Višnjegorskim. Iz te slavne rodovine je vzrastel marsikateri hrabri vitez, ki je zvesto služil cesarju in branil svojo domovino krvoločnega Turka. Iz med vseh sloví najbolj Žiga Višnjegorski, katerega je Ferdinand I. 1528. leta izbral za poslanstvo v Carigrad. Njemu je dodal še Janeza Hobordanskega. V 29. dan meseca maja sta poslanca srečno dospela v Stambul, kjer so ju jako slovesno sprejeli. Še le v 18. dan svečana 1529. leta sta dospela s Sulejmanovim odgovorom v Inšpruk h kralju. Zna se, da je bilo poslanstvo zamán; kajti že jeseni ónega leta je stala Turška vojska pred Dunajem in oblegala glavno mesto cesarstva.

Žiga Višnjegorski je dobil za pot 3000 goldinarjev. Kupil si je pozneje graščino Sibenek in trg Rateče na Dolenjskem. Leta 1532. se je pokazal hrabrega vojščaka in branitelja Mariborskega. Po nesrečnih bojih po Ogrskem in Štirimskem so se pridrveli Turki pred Maribor in ga oblegali. Mestu je bil poveljnik Žiga Višnjegorski, ki je srčno odbijal vse napade. Turki so se morali s krvavim nosom umakniti izpred mesta. Leta 1539. in 1540. mu je bila izročena bramba Hrvatske in Dalmatinske.

Tekom časa je imela Višnjagora razne gospodarje. V 15. stoletji se nahajajo gospodje Višnjegore Celjski grofje. Ko je 1456. leta pri Belemgradu grof Ulrik, slednji iz te rodovine, izdihnil svojo dušo pod mečem Ogrov, pripadla je Višnjagora avstrijskim vojvodom. Ti so imeli v gradu svoje oskrbnike. Tak oskrbnik je bil 1465. leta Gašpar Melz. Leta 1549. se nahaja lastnik gradu Florijan Scharf. Koncem 16. stoletja so prišla Višnjegorska posestva z gradom vred v svojino rodovini Aueršpergov, katera jih ima še dandenes. Mesto starega gradu na hribu so sezidali 1787. leta nov grad na podnožji. Od starega gradu, ki je bil nekdanj posestnikom in Višnjegorčanom varno zavetje pred sovražnikom krščanstva, ostalo je do današnjega dne le še nekoliko razvalin, ki kažejo potomcem, kako minljiva je vsa posvetna slava.

Za časa francoskih vojsk 1813. leta sredi meseca septembra so imeli cesarski vojaki hude praske s Francozi okolo Višnjegore. Avstrijski obrist Milutinović in general Rebrowić sta tu z majheno četo avstrijskih vojakov dolgo zadržavala in motila Francoze ter jih slednjič od tod in iz Ljubljane zapodila. Za te zasluge sta prejela obrist Teodor pl. Milutinović in stotnik Karol Rodiczky pl. Sipp red Marije Terezije in viteštvo s pristavkom „pl. Višnjegorski.“

Sedanje mesto je jako neznatno ter ima podobo bolj kake vasi ali trga nego li mesta. Prebivalcev je v mestu 362, ki se živé nekoliko z obrtom, a večinoma s poljedelstvom. V mestu je le majhena cerkev, župna (farna) cerkev stoji poleg mesta v Staremtrgu. Za naobraženost meščanov skrbi tri-razredna ljudska šola.